

BARTIS ELŐD

Az álképviselet szabályozása a román Polgári törvénykönyvben*

The regulation of the unauthorized agency in the Romanian Civil Code

Abstract: The author of the following study presents the institution of unauthorized agency in Romanian civil law. The conditions and possible cases unauthorized agency are presented, as well as the facts which, although similar, cannot be considered as unauthorized agency. The author analyzes the legal nature of the contract concluded by the unauthorized agent, the legal consequences of the ratification by the principal and discusses in detail the unauthorized agent's liability to both the principal and the third party. Finally, the study examines the conditions and consequences of the apparent authority, with special regard to the protection of the interests of the parties involved.

Keywords: agency, unauthorized agency, liability of the unauthorized agent, apparent authority, Romanian Civil Code.

Összefoglaló: Jelen tanulmányban a szerző az álképviselet intézményét ismerteti a román polgári jogban. Bemutatásra kerülnek az álképviselet feltételei, lehetséges esetei, továbbá az is, hogy melyek azok a tényállások, amelyek bár hasonlítanak, nem tekinthetők álképviseletnek. A szerző elemzi az álképviselő által megkötött szerződés jogi minősítését, az álképviselt által történő jóváhagyás jogi következményeit, és részletesen tárgyalja az álképviselő felelősségét mind az álképviselővel, mind az álképviselttel szemben. Végül a tanulmány a látszaton alapuló képviselet érvényesítésének feltételeit, következményeit mutatja be, különös tekintettel az érintett felek érdekeinek védelmére.

Kulcsszavak: képviselet, álképviselet, az álképviselő felelőssége, látszaton alapuló képviselet, román Polgári törvénykönyv.

1. Bevezetés

A képviselet intézményének megfelelő szabályozása alapvető fontossággal bír a gazdaság gördülékeny működésének és a jogügyletek dinamizmusának tekintetében, hiszen lehetővé teszi, hogy egy személy más nevében és érdekében tegyen érvényes jognyilatkozatot. A tíz éve hatályba lépett új román Polgári törvénykönyv¹ (a további-

* Jelen munkát a Collegium Talentum 2020–2021. évi programja támogatta, amiért a szerző ezúton is köszönetét fejezi ki.

¹ 2009. évi 287. törvény a Polgári törvénykönyvről, újraközzétéve: Románia Hivatalos Közlönye, 2011. július 15, 505. sz.

akban Rptk.) teljesen újfajta módon szabályozza a képviselet kérdését. A képviseletre vonatkozó részek mintájául főként az olasz Polgári törvénykönyv szolgált (amely maga is sokat merített a német jog megoldásaiból), melynek mentén a román jog is átvette a legtöbb modern jogrendszerben alkalmazott külső és belső viszony különválasztásának megoldását. Így a hatályos szabályozásban a kötelmek általános szabályai között helyet kaptak a képviselet általános szabályai, amelyek rendezik a képviselet harmadik személyekkel szembeni aspektusait (külső viszony), míg a kötelmek különös részében kerültek szabályozásra a képviseleti jogot feltételező szerződések, amelyek részletezik a képviselő és képviselt viszonyát (belső viszony). Az új szabályozási mód sok kérdést vet fel, melyek megoldása a bírói gyakorlat mellett a szakirodalom képviselőire is vár. Megjegyezzük, hogy a szakirodalom csak viszonylag későn tudott reagálni a képviselet új szabályozása körül felmerülő kérdésekre.²

A képviselet kapcsán a gyakorlatban gyakran felmerülő probléma, hogy a szerződő harmadik félnek sok esetben nincs lehetősége ellenőrizni a meghatalmazás valóságát és azt, hogy a képviselő képviseleti jogkörének határára belül jár el. Ez a probléma alapvetően két problémakört vet fel: egyrészt a képviseleti jog hiányában vagy jogkörét túllépő képviselő felelősségének kérdését a szerződő harmadik féllel szemben és az általános képviselttel szemben, másrészt az álképviselő által megkötött szerződés érvényességének és joghatásainak kérdését.

Az álképviseletre vonatkozó szabályok esetében a jogalkotó figyelemmel kell legyen a forgalombiztonság védelmére is, és különösen indokolt az álképviselő és az álképviselővel szerződő harmadik fél védelme. Jelen tanulmányban azt vizsgálom, hogy melyek az álképviselet lehetséges esetei, milyen jogkövetkezményeket fűz az álképviselethez az új Rptk., és hogyan oldja meg az álképviseletben érintett felek érdekeinek védelmét.

2. Az álképviselet fogalma és lehetséges esetei

Az álképviselet esetének vizsgálatakor kiindulási pontunk az Rptk. 1309. cikk (1) bekezdése, amely úgy rendelkezik, hogy „*A képviseleti minőségben eljáró, de meghatalmazással nem rendelkező vagy a meghatalmazási jogkört túllépő személy által megkötött szerződés nem fejt ki joghatást a képviselt és a harmadik személy között*”. Ennek alapján a jogalkotó az álképviselet két esetkörét nevesíti: *i) ha valaki képviseleti jog nélkül köt más nevében szerződést (mert sosem létezett vagy utólag megszűnt); illetve ii) ha a képviselő képviseleti jogát – szándékosan vagy gondatlanságból – túllépi.*

Az álképviselet esete mindig három szereplőt feltételez: az álképviselőt (*falsus procurator*), aki képviselői minőségben jár el úgy, hogy nincs képviseleti joga vagy túllépi képviseleti jogkörének határait; az álképviseltet, akinek nevében az álképviselő eljár; és egy harmadik személyt, akivel az álképviselő szerződést köt, képviselői minőségben.

² A képviselet egyes aspektusainak mélyreható vizsgálatával foglalkozó munka először 2019-ben jelent meg. A *Revista Română de Drept Privat* 2019/2. tematikus számában megjelent tanulmányok kifejezetten a képviselet különböző aspektusait vizsgálják.

Mind a képviseleti jogkör hiánya, mind a képviseleti jogkör túllépése előfordulhat a törvényes, a jogügyleti vagy a bíróság által elrendelt képviselet esetében is.³

Ahhoz, hogy álképviselétről beszéljünk, nem szükséges, hogy az álképviselő rossz-hiszemű legyen, vagyis hogy tudjon a képviseleti jog hiányáról vagy annak túllépéséről. Az álképviselő tudati állapota nem befolyásolja az így megkötött szerződés jogi minőségét, sőt még a kártérítés mértéke szempontjából sem releváns.⁴ Ugyanígy, az álképviselet tényállásának megállapításához nem szükséges a szerződő harmadik fél jóhiszeműsége sem, viszont a törvény csak a jóhiszemű szerződő felet részesíti jogi védelemben, és teszi lehetővé, hogy kártérítést követeljen az álképviselőtől (Rptk. 1310. cikk).

Ugyanezen elv mentén nem minősül valós álképviseletnek az az eset, amikor mind a képviselőként eljáró személy, mind a szerződő harmadik személy tudatában van a képviseleti jogkör hiányának vagy korlátai túllépésének. Ilyenkor a szerződő harmadik személy gyakorlatilag magára vállalja a szerződés kockázatát, így már jogi védelemben részesül.⁵ A konkrét körülményektől függően a jogügylet jogi minősítése lehet felfüggesztő feltételhez kötött szerződés (feltétel a szerződés utólagos jóváhagyása az álképviselt által), de értelmezhető úgy is, mint az Rptk. 1283. cikke által szabályozott *porte-fort egyezség* (promisiunea faptei altaia).⁶

A *porte-fort* egyezség mellett szól, hogy az esetben a felek tisztában vannak, hogy a szerződés a képviselt jóváhagyásától függ, és ha még a képviselő nem is vállalta kifejezetten a képviselt személy jóváhagyásának megszerzését, ez szükségszerűen következik egy ilyen megegyezésből.⁷ Amennyiben a képviselt személy nem hagyja jóvá az előírányozott jogügyletet, a képviselőként eljáró személy köteles a szerződő harmadik személy kárát megtéríteni, kivéve, ha biztosítani tudja a szerződés végrehajtását, úgy, hogy a szerződő harmadik fél semmilyen kárt nem szenved [Rptk. 1283. cikk (2) bekezdés]. A kiváltott joghatások miatt nem mindegy, hogyan minősítjük a szerződést. A felfüggesztő feltétel be nem teljesülése alapvetően nem eredeztet kártérítési igényt,

³ Honoria DUMITRESCU: *Reprezentarea* = Flavius-Antoniou BAIAS (szerk.), *Noul Cod civil. Comentariu pe articole* (2. kiadás), C.H. Beck, București, 2014, 1456.

⁴ A jogalkotó azáltal, hogy megállapítja az álképviselő általános felelősségét, ami nem kötött sem a felróhatósághoz, sem a jóhiszeműséghez, gyakorlatilag a képviselőre telepíti az ebben a minőségben való eljárás kockázatát.

⁵ Francisc DEAK, Lucian MIHAI, Romeo POPESCU: *Tratat de drept civil. Contracte speciale*. Vol. II (5. kiadás), Universul Juridic, București, 2021, 289.

⁶ Rptk. 1283. cikk (1) bek. „Az a személy, aki kötelezettséget vállal, hogy rábírnjon egy másik személyt, hogy megkössön vagy jóváhagyjon egy jogügyletet, felelősséggel tartozik az okozott kárért, ha a harmadik személy nem hajlandó kötelezettséget vállalni vagy ha kezességet vállalt, ha a harmadik személy nem teljesíti a megígért szolgáltatást.”

⁷ Az Rptk. 1283. cikk (3) bekezdése úgy rendelkezik, hogy „Az ígértevévő azon szándéka, hogy személyesen kötelezettséget vállaljon, nem vélelmezhető, ennek egyértelműen ki kell derülnie a szerződésből vagy a szerződés megkötéseinek körülményeiből”. A szakirodalom alapvetően úgy véli, hogy ez az előírás nem csak az ígértevévő azon szándékára vonatkozik, hogy jóváhagyás hiányában a szerződést személyesen teljesíti vagy kezekedik a végrehajtásért, hanem magára az ígéretre is. Így az ígértevévő szándéka kifejezett kell legyen vagy legalábbis minden kétséget kizáróan. Lásd Tudor Vlad RĂDULESCU: *Promisiunea faptei altaia* = *Noul Cod civil: comentarii, doctrină, explicații*, szerk. Mădălina AFRĂSINEI, Mona Lisa BELU-MAGDO, Alexandru BLEOANCĂ, Vol. III., Hamangiu, București, 2012, 612; Liviu POP, Ionuț-Florin POPA, Stelian Ioan VIDU: *Curs de drept civil. Obligațiile*, Universul Juridic, București, 2015, 152–153.

de ahogy azt látjuk, a *porte-fort* egyezség esetén az ígértetevő köteles megtéríteni a vele szerződő személy kárát.

Ugyancsak nem az álképviselő szabályai alkalmazandók azokra az esetekre, amikor bár fogyatékos a képviselői jog, ezt nem közölték a harmadik személlyel, vagy nem értesülhetett a képviselői jog megszűnéséről. Azokról az esetekről van szó, amikor a képviselt módosítja a képviselő feltételeit vagy visszavonja a képviselői jogot, és ezt megfelelő eszközökkel nem hozza a szerződő harmadik személyek tudomására (Rptk. 1306. cikk), illetve a képviselői jog megszűnik a képviselt vagy a képviselő halála vagy cselekvőképtelenné válása miatt (jogi személyek esetén megszűnésük miatt), és a szerződő harmadik személy nem ismerte és nem is kellett volna ismernie ezt a körülményt (Rptk. 1307. cikk). A törvény előnyben részesíti a forgalom biztonságát és a harmadik személyek érdekét a képviselt érdekeivel szemben, és úgy rendelkezik, hogy a képviselt nem hozhatja fel a szerződő harmadik személlyel szemben a fent felsorolt körülményeket, és a képviselő által megkötött szerződést érvényesnek kell tekinteni a képviselt és harmadik személy között.⁸

A teljesség igénye nélkül, az álképviselő a gyakorlatban tehát olyan esetekben merül fel, mint: a képviselői jog egyáltalán nem létezett; a képviselői jogot biztosító jognyilatkozat érvénytelen (pl. a törvény által előírt alaki követelmények be nem tartása miatt); a képviselői jogkör megszűnése a képviselői jogot biztosító jogügyletek fogyatékosága miatt (a megbízó eláll a szerződéstől, a megbízó elhalálozik vagy utólag cselekvőképtelenné válik), a képviselői jog visszavonása (pl. a képviselt visszavonja a meghatalmazást, a bíróság egy új határozattal más gyámot jelöl ki, és visszavonja az előbbi képviselői jogát); a képviselő túllépi a megbízási szerződésben foglaltakat (pl. ingatlan-adásvételi szerződés mellett jelzálogszerződést is köt a képviselt terhére, anélkül, hogy erre meghatalmazta volna).⁹

Az álképviselő kapcsán külön ki kell térnünk a *jogi személy* sajátos esetére. A társaságokról szóló 1990. évi 30. törvény (a továbbiakban: Ttv.) 55. cikk (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy „a társaság harmadik személyekkel szemben a szervei által megkötött ügyletek révén még akkor is kötelezett marad, ha ezek a társaság tevékenységi körén kívül esnek, kivéve, ha a társaság bizonyítja, hogy a harmadik személyeknek tudomásuk volt vagy – az adott körülmények alapján – tudomásuk kellett volna hogy legyen a tevékenységi kör túllépéséről, vagy arról, hogy az így megkötött ügyletek az illető szervek törvény által előírt hatáskörein kívül esnek. A létesítő okirat közzététele egyedül nem képezheti e tudomás tényének bizonyítékát.” Ugyanazon cikk (2) bekezdése szerint „azon létesítő okirati kikötések vagy a társaság alapszabályi szerveinek azok a határozatai, amelyek korlátozzák e szervek törvényből eredő hatásköreit, harmadik személyekkel szemben még akkor sem érvényesíthetők, ha közzé voltak téve”.¹⁰

⁸ Ionuț-Florin POPA: *Ipoteza falsus procurator*, Revista Română de Drept Privat, 2019/2, 193–220, 198; Dan Andrei POPESCU: *Abstracțiunea reprezentării voluntare și funcția de circulație a actelor*, Revista Română de Drept Privat, 2019/2, 221–295, 252.

⁹ POPA: *Ipoteza...*, i. m., 194–195.

¹⁰ A Ttv. általunk idézett cikkei Pál Előd fordításai. Lásd PÁL ELÖD: *A részvénytársasági vezető tisztségviselő megbízásának megszűnése egy román jogegységi határozat tükrében*, Erdélyi Jogélet, 2020/1, 59–70, 67.

A fenti rendelkezésekből az következik, hogy főszabály szerint a jogi személy vezető tisztségviselője jogkörének korlátozása nem érvényesíthető a harmadik személyekkel szemben, annak túllépése a társaság és a vezető tisztségviselő belső ügye marad. Sőt a Ttv. 45. cikk (1) bekezdése alapján a társaság nem hivatkozhat harmadik személyekkel szemben a vezető tisztségviselő kinevezésének hibáira, ha az ezzel kapcsolatos alakiságok teljesítve lettek, kivéve, ha bebizonyosodik, hogy a harmadik személyeknek e rendellenességekről tudomásuk volt. Amennyiben a vezető tisztségviselő átlépi képviseleti jogkörét, vagy olyan jogügyletet köt, amelyre nem volt felhatalmazva, a társaság kártérítési igénnyel léphet fel a vezető tisztségviselővel szemben, de a harmadik személlyel kötött szerződés jogilag kötni fogja.¹¹ Kimentési ok csupán az, hogyha a szerződő fél ismerte a képviseleti jog fogyatékoságát, de a jóhiszeműség megítélésében a törvény még a nyilvános alakisági feltételek teljesítése esetén sem vélelmezi bizonyítottnak ezek ismeretét.

3. Az álképviselő eljárásának jóváhagyása

Az Rptk. 1311. cikke alapján az álképviseltnek lehetősége van az Rptk. 1309. cikk (1) bekezdés szerint megkötött szerződést jóváhagyni¹² a szerződés érvényes megkötéséhez a törvény által előírt alakiságok tiszteletben tartásával. Ez lehet kifejezett vagy hallgatólagos (pl. a szerződés teljesítése)¹³, de ha a szerződés érvényes megkötéséhez a törvény alakisági követelményeket rendel (közokirati forma, írott forma), a jóváhagyás szükségszerűen kifejezett kell legyen.¹⁴ Jóváhagyás esetén az álképviselő által megkötött szerződés az álképviselt és a szerződő harmadik fél között joghatások kiváltására alkalmas, így fel sem merül az álképviselő felelősségének kérdése.

A jóváhagyásnak visszamenő hatása van, anélkül, hogy sértené harmadik személyek időközben szerzett jogait (Rptk. 1312. cikk). A törvény nem ír elő határidőt a jóváhagyásra, azonban biztosítja a lehetőséget a szerződő harmadik személynek, hogy észszerű határidőt szabjon meg a képviseltnek a szerződés jóváhagyására. A határidő megállapításánál figyelembe kell venni a szerződés természetét és a kötelezettségek mértékét, az álképviseltnek elég reflexiós időt kell biztosítani a döntés meghozatalához. Amennyiben a jóváhagyás nem történik meg a megadott határidőn belül, a képviselt

¹¹ POPA: *Ipoteka...*, i. m., 202.

¹² A jóváhagyás (ratificare) nem tévesztendő össze a megerősítéssel (confirmare), amely a megtámadható (nulitate relativă) jogügyletek orvoslásának eszköze. Lásd Gabriel BOROI, Carla Alexandra ANGHELESCU: *Curs de drept civil. Partea generală*, Hamangiu, București, 2012, 264.

¹³ Doru COSMA: *Teoria Generală a actului juridic civil*, Editura Științific, București, 1969, 92; DEAK, MIHAI, POPESCU: i. m., 284.

¹⁴ Így például az ingatlan adásvétel esetében az álképviselt jóváhagyása közokirati formában kell megtörténni, nem lehet hallgatólagos. A kérdésről bővebben lásd Dan CHIRICĂ: *Condițiile de validitate, proba și durata reprezentării convenționale*, Revista Română de Drept Privat, 2019/2, 154–170, 166–167.

utólag már nem hagyhatja jóvá a szerződést.¹⁵ Egyébként a jóváhagyáshoz való opciós jog (hatalmasság¹⁶) átszáll az örökösökre (Rptk. 1313. cikk).

Mindaddig, amíg a képviselő nem hagyta jóvá a jogügyletet, az álképviselő és a szerződő harmadik fél megszüntetheti a szerződést (Rptk. 1314. cikk). A képviselt a jóváhagyást már nem vonhatja vissza, hiszen ez egy olyan egyoldalú jogügylet, amely nem képez kivételt az egyoldalú jogügyletek visszavonhatatlanságának főszabálya alól.¹⁷

4. Az álképviselő által kötött szerződés jogi minősítése

Felmerül a kérdés, hogy mi lesz a sorsa az álképviselő által megkötött szerződésnek abban az esetben, ha azt az álképviselő nem hagyja jóvá. Ahogy azt már említettük, az Rptk. 1309. cikk (1) bekezdése csak annyit állapít meg, hogy az álképviselő által megkötött jogügylet *nem fejt ki joghatást* az álképviselt és a szerződő harmadik személy között. Ez logikusan következik abból a tényből, hogy az állítólagosan képviselt személy nem vett részt személyesen a jogügylet megkötésében, és érvényes meghatalmazást sem adott az álképviselőnek.

A kérdés azonban az, hogy „*a nem fejt ki joghatást*” milyen jogi szankciót jelöl: avagy a szerződést nem lehet érvényesíteni harmadik személyekkel szemben (inopozabilitate), érvénytelenséget, esetleg nem létező jogügyletet.

A szakirodalom kifejtett álláspontok szerint az álképviselő által megkötött szerződést *álképviselttel szemben nem lehet érvényesíteni* (hacsak nem hagyja jóvá vagy teljesülnek a látszaton alapuló képviselet feltételei).¹⁸ Ez nem zárja viszont ki a szerződés *érvénytelenségére* való hivatkozást: az álképviselt hivatkozhat a szerződés semmisségére törvénytelen vagy erkölcstelen cél miatt, illetve a harmadik személy hivatkozhat a megtámadhatóságra a tévedés okán (*error in personam*).¹⁹

Az álképviselő által megkötött szerződés jogi minősítésével kapcsolatban az Rptk.-ra vonatkoztatva is helytállónak találom Vékás Lajosnak az új magyar Ptk.-hoz fűzött megjegyzését, mely szerint az álképviselő jognyilatkozásának minősítésére nincs szükség, mert az csak akkor válik relevánssá, ha a képviselt jóváhagyja. Jóváhagyás hiányában

¹⁵ A harmadik fél által adott határidő jogvesztő, lásd DUMITRESCU: *i. m.*, 1457. Ez a megoldás hasonló az Rptk. 1263. cikk (6) bekezdésének megoldásához, amely lehetővé teszi a megtámadható jogügylet megerősítésére jogosult személy késedelembe helyezését, hogy 6 hónapos jogvesztő határidőn belül erősítse meg a megtámadható jogügyletet vagy éljen érvénytelenítési keresettel.

¹⁶ VALERIU STOICA: *Despre puterea de reprezentare*, Revista Română de Drept Privat, 2019/2, 27–54, 54.

¹⁷ COSMA: *i. m.*, 93.

¹⁸ Ez lehet részleges, amikor a szerződésben vállalt kötelezettségek oszthatók (pl. nem érvényesíthetők a képviselttel szemben a jelzálogszerződésben vállalt egyéb garanciák, amikor a képviselőnek csak a jelzálog megkötésére volt meghatalmazása), vagy teljes, amikor a vállalt kötelezettségek nem választhatók el egymástól (pl. egy termék a képviselt által megszabott minimum ár alatt történő értékesítése). IONUȚ-FLORIN POPA: *Limitele reprezentării voluntare și opozabilitatea*, Revista Română de Drept Privat, 2018/2, 87–105, 95.

¹⁹ POPA: *Ipoteza...*, *i. m.*, 219; DEAK, MIHAI, POPESCU: *i. m.*, 284.

az álképviselő eljárásának alapvetően csak deliktuális jogi következményei vannak, így elégséges, ha a törvény ezeket rendezi.²⁰

5. Felelősségi kérdések

Az álképviselőt, illetve az álképviseltet és a szerződő harmadik felet érintő felelősségének kérdései tehát abban az esetben merülnek fel, ha az álképviselt nem hagyta utólag jóvá a megkötött jogügyletet. A felelősséget érintő kérdések egyrészt az álképviselő és az álképviselt, másrészt az álképviselő és a szerződő harmadik fél viszonyában merülnek fel.

5.1. Az álképviselő felelőssége az álképviselttel szemben

Az álképviselő által megkötött jogügylet az álképviseltre nézve is jogsértő lehet. Felmerülhet egy esetleges személyiségi jogi sérelemről, de a károkozás akkor is fennállhat, ha a szerződő harmadik személy a látszaton alapuló képviselet szabályainak érvényesítésével érvényt szerez a jogügyletnek²¹ (ennek feltételeire az alábbiakban részletesen kitérünk).

Ezekben az esetekben az álképviselt *deliktuális felelősség* általános szabályai alapján kártérítési igényt támaszthat az álképviselővel szemben a teljes elszenvedett karáért, függetlenül attól, hogy az álképviselő jóhiszemű volt-e vagy sem. Beszélhetünk ugyanakkor *szerződéses felelősségről* is, abban az esetben, amikor a képviseleti jogot megbízási szerződés biztosítja, és a megbízott a rábízott jogügyletet a megbízó utasításaitól eltérően köti meg, erről pedig korábban nem értesíti a megbízót, és nem feltételezhető, hogy jóváhagyta volna az eltérést [Rptk. 2017. cikk (2) bekezdés]. Ugyanez érvényes arra az esetre is, amikor a megbízott úgy vesz igénybe helyettesítést, hogy előtte nem értesíti a megbízót, és nem feltételezhető, hogy a helyettesítést jóváhagyta volna (Rptk. 2023. cikk).²²

5.2. Az álképviselő felelőssége a szerződő harmadik személlyel szemben

Az álképviselt esetén kiemelt szerepe van a szerződő harmadik személy védelmének, ugyanis a legtöbb esetben nincs lehetősége ellenőrizni a képviseleti minőség valódiságát, vagy azt, hogy a képviselő a képviselet határain belül jár-e el.

Az Rptk. 1310. cikke alapján az álképviselő felel a szerződő harmadik személynek okozott kárért, aki jóhiszeműen bízott a szerződés megkötésében. Ebből következően az álképviselő felelősségre vonásának feltételei a következők: *i) a képviseleti jog hiányában vagy a képviseleti jogkörén kívül járt el; ii) a szerződő harmadik személy jóhiszemű volt a szerződés megkötésekor* (vagyis nem tudott és nem is tudhatott a képviseleti jog fogyatékoságáról); *iii) az álképviselt nem hagyta jóvá a jogügyletet*. Ami a felelősség típusát illeti,

²⁰ VÉKÁS Lajos: *A szerződés általános szabályai = Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez*, szerk. VÉKÁS Lajos, Complex Kiadó, Budapest, 2008, 773.

²¹ POPA: *Ipoteza...*, i. m., 195; BODZÁSI Balázs, *Az álképviselő szabályozása a hatályos és az új Polgári Törvénykönyvben*, Jogtudományi Közlöny, 2012/10, 398–408, 405.

²² POPA: *Ipoteza...*, i. m., 195.

deliktualis felelősségről van szó, ugyanis a harmadik személy és az álképviselő között nem jött létre szerződéses jogviszony, mivel utóbbi részéről hiányzik a saját részről történő kötelezettségvállalás.²³

A jogalkotó tehát nem köti a felelősség kérdését az álképviselő tudatállapotához,²⁴ sőt a kártérítés mértékének szempontjából sem releváns az álképviselő jó- vagy rossz-hiszemősége.²⁵ A kártérítés mértékének megállapításához a deliktualis felelősség általános szabályai az irányadók, vagyis az álképviselő a harmadik személy *teljes kárát* meg kell térítse.²⁶ Kivételt képez az az eset, ha a harmadik személy gondatlansága is fennáll, amely csökkentheti, vagy esetenként ki is zárhatja a felelősséget.²⁷ A kár a következőket foglalhatja magában: a szerződéskötéssel felmerült költségek, a szerződő fél azon kára, hogy bízott a szerződés érvényes létrejöttében, a hasznót, amelyet szokásos körülmények között megvalósíthatott volna, a haszonszerzési lehetőség vagy kár elkerülésének elvesztését, illetve minden kárt, ami a szerződés létre nem jöttéből következik (Rptk. 1383. cikk).

További kérdésként merül fel, hogy esetleg van-e lehetősége a szerződő félnek a kártérítés helyett a *szerződés teljesítését* is követelni az álképviselőtől.²⁸ Ionuț-Florin Popa nem zárja ki ennek lehetőségét. Úgy érvel, hogy ebben az esetben részben alkalmazandók lehetnek a képviselő nélküli megbízás szabályai (mandat fără reprezentare – Rptk. 2039. cikk), ezáltal pedig úgy tekinthetnénk az álképviselőre, mint aki személyesen vállalt kötelezettséget mint képviselő nélküli megbízott. Véleménye szerint a szerződő fél érdekei ilyen módon is védve lennének. Érvként felhossa az Rptk. más dolgának eladását szabályzó 1683. cikkét, amely lehetővé teszi a vevőnek, hogy követelje a vele szerződő nem tulajdonostól a dolog tulajdonjoga átruházásának biztosítását. Mindezek mellett rámutat arra, hogy az 1864-es Rptk. módosításának tervezetében még az szerepelt, hogy álképviselő esetén sem az álképviseltet, sem az álképviselőt nem köti a harmadik féllel megkötött szerződés, ezzel szemben a hatályos Rptk. már joghatást rendel az álképviselő és a harmadik fél között. A szerző megjegyzi viszont, hogy konkrét jogszabály hiányában nehezen elképzelhető, hogy a bíróságok ezt a megoldást elfogadják.²⁹ Véleményem szerint az álképviselő és a képviselő nélküli megbízás intézménye lényegileg különböző, nem átjárható intézmények. Lényeges különbség a kettő között ugyanis, hogy előbbi esetében a megbízott saját nevében köt szerződést a képviselt javára (amit vagy tud, vagy nem a harmadik személy), az álképviselő azonban fogalmilag feltételezi, hogy az álképviselő más nevében és javára jár el képviselői minőségben (még ha az

²³ DUMITRESCU: *i. m.*, 1457; POPA: *Ipoteza...*, *i. m.*, 196; DEAK, MIHAI, POPESCU: *i. m.*, 298.

²⁴ Lásd POPA: *Ipoteza...*, *i. m.*, 196. Egyes szerzők úgy vélik, hogy az álképviselő csak akkor felel, ha rosszhiszemű volt a szerződés megkötésekor. Lásd. DUMITRESCU: *i. m.*, 1457.

²⁵ Egyes jogrendszerek a kártérítés mértékét az álképviselő jó- vagy rosszhiszemőségéhez kötik. Pl. a magyar jogban a jóhiszemű álképviselő a harmadik személynek a jognyilatkozat megtételéből eredő kárát, a rosszhiszemű álképviselő a harmadik személynek a teljes kárát köteles megtéríteni (magyar Ptk. 6:14 §).

²⁶ Arról, hogy a harmadik személynek csak a szerződés meg nem kötéséből származó károk megtérítésére van joga, lásd POPESCU: *i. m.*, 251.

²⁷ POPA: *Ipoteza...*, *i. m.*, 196.

²⁸ Ez a megoldás ismert a német jogban (BGB 179. §).

²⁹ POPA: *Ipoteza...*, *i. m.*, 196–197.

nem is létezik vagy fogyatékos), és ezt a szerződő harmadik fél tudomására is hozza. Ha az álképviselő képviselői minőségét nem hozza a szerződő fél tudomására, irrelevánssá válik, hogy tulajdonképpen van-e képviseleti joga vagy sem, mert úgyis személyesen őt köti a jogügylet.³⁰ Következésképpen a jelenlegi jogszabályi háttér nem teszi lehetővé az álképviselő kötelezését a szerződés személyes teljesítésére, ami logikus is, hiszen az esetek többségében az álképviselő ennek nem is tudna eleget tenni.

Az álképviselő – harmadik személy viszonyában szükséges még kitérni arra az esetre is, amikor a harmadik személy az Rptk. 1309. cikk (2) bekezdése alapján érvényt szerez a látszaton alapuló képviseletnek, melynek következtében az álképviselő által kötött szerződést érvényesnek kell tekinteni közte és az álképviselt között. A kérdés az, hogy ebben az esetben *van-e még lehetősége a harmadik személynek kártérítést követelni az álképviselőtől?* A szakirodalmi álláspontok szerint ebben az esetben a szerződő harmadik fél már nem támaszthat kártérítési igényt az álképviselővel szemben.³¹ Ennek magyarázata, hogy a szerződő harmadik személy kérheti az álképviselővel megkötött szerződés teljesítését közvetlenül az álképviseltől, így gyakorlatilag nem származhat olyan kára, amit deliktualis alapon követelhetne az álképviselőtől.

6. A látszaton alapuló képviselet

Az Rptk. a kártérítési igény érvényesíthetősége mellett egy másik védelmi mechanizmust is biztosít a szerződő harmadik személy javára, azáltal, hogy szabályozza a látszaton alapuló képviselet (representare aparentă/mandat aparent) esetét. Az Rptk. 1309. cikk (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy amennyiben *„a képviselt magatartása alapján a szerződő harmadik személy okkal feltételezhette, hogy a képviselő rendelkezik képviseleti jogkörrel, és a jogkörének keretén belül jár el, a képviselt nem hivatkozhat a szerződő harmadik személlyel szemben a képviseleti jogkör hiányára”*.

Ahhoz, hogy a harmadik személy hivatkozhasson a látszaton alapuló képviseletre, bizonyítania kell, hogy jóhiszemű volt az álképviselővel történő szerződés megkötésekor, és okkal feltételezte, hogy az álképviselő rendelkezett képviseleti joggal, valamint jogkörének keretén belül járt el. Bizonyítania kell ugyanakkor, hogy a képviselt olyan magatartást tanúsított, amely megerősítette abban, hogy valóban a képviselőjével köt szerződést. Az álképviselet mindkét nagy esetkörére vonatkozik, tehát arra is, amikor a képviselő túllépi jogkörét, és akkor is, amikor teljesen hiányzik a képviseleti jog.

³⁰ Ezt támasztja alá az Rptk. 2039. cikk (1) bekezdése, amely a következőképp határozza meg a képviselet nélküli megbízást: *„A képviselet nélküli megbízás az a szerződés, amelynek értelmében a megbízottnak nevezett fél jogügyleteket köt a saját nevében, a megbízónak nevezett másik fél javára, és vállalja a harmadik személyekkel szemben a jogügyletekből származó kötelezettségeket, még akkor is, ha a harmadik személyeknek tudomásuk volt a megbízásról.”*

³¹ Lásd POPA: *Ipoteza...*, i. m., 197, bár nem világos a szerző érvelése az Rptk. 1297. cikke mentén, amely a képviseleti minőség fel nem fedésének joghatásait szabályozza. A szerző utal a német joggyakorlatra is, amely szintén nem fogadja el a harmadik személy kártérítési követelését az álképviselővel szemben.

A harmadik személy tévedése a képviseleti jog létezése kapcsán nem lehet a saját gondatlanságának betudható, szükséges, hogy az általában elvárható gondossággal járjon el, és maga is ellenőrizze a képviseleti jog meglétét. Csak akkor hivatkozhat a látszaton alapuló képviseletre, ha a tévedése saját hibáján kívüli. Fontos megjegyezni, hogy a látszaton alapuló képviselet megállapítását csak a jóhiszemű harmadik személy kérheti.³²

A látszaton alapuló képviselet tényállásának megállapításához szükséges, hogy a harmadik személy tévedésének fő oka a képviselt magatartása legyen. Ez nem feltételez szándékosságot vagy felróhatóságot, széles körű azon cselekmények spektruma, amelyek hozzájárulhatnak a harmadik személy tévedéséhez. Szükséges hangsúlyozni, hogy a látszat megteremtése nemcsak aktív magatartással történhet, hanem az álképviselt passzivitása is eredményezheti.³³ Ezzel kapcsolatban szükséges kiemelni a Legfelsőbb Semmitő- és Ítélszék sokat kritizált³⁴ 2017/24. sz. jogegységi határozatát, amely kimondta, hogy a részvénytársaság ügyvezetője a mandátuma lejártá után továbbra is jogosult – és egyben köteles – a társaság képviseletét ellátni, amennyiben a társaság nem nevez ki új ügyvezetőt, és a megbízás lejártának tényét a társaság nem jegyzi be a kereskedelmi jegyzékbe. A Legfelsőbb Semmitő- és Ítélszék látszólag elmentmondásosan állapította meg, hogy a részvénytársaság és vezető tisztségviselő viszonyában a megbízást megszűntnek kell tekinteni, ha annak időtartama lejárt, és nem történik új kinevezés, sem kifejezett elfogadás a vezető tisztségviselő részéről.³⁵ Ez azonban nincs hatással a képviseleti jogra, amely a részvénytársaság és a harmadik személyek közötti viszonyban jelenik meg, és ahol a harmadik személy védelme előnyt élvez.³⁶ Következésképpen, még ha le is járt a mandátuma, a vezető tisztségviselő által tett jognyilatkozatok kötik a részvénytársaságot a látszaton alapuló képviselet alapján, ugyanis azáltal, hogy nem jelölt ki új vezető tisztségviselőt, maga is hozzájárult a látszat megteremtéséhez.³⁷

Csak néhány példát említve, a gyakorlatban a látszaton alapuló képviselet tényállását állapították meg a következő esetekben: az álképviselő használja a társaság jelzéseit, az álképviselő bemutatja a társaság eredeti dokumentumait, a képviselő korábbi jogügyletek megkötésénél jogosan eljár a képviselt nevében, a részvénytársaság vezető tisztségviselőjének lejár a megbízása, de még nem kerül kinevezésre új vezető tisztségviselő, egy település polgármestere úgy köt meg egy jogügyletet, hogy nem volt meghatalmazása az adott jogügylet megkötésére, az álképviselő a képviselt személy családtagja stb.

Az általánosan elfogadott álláspont szerint a látszaton alapuló képviselet nem más, mint a tételezen az Rptk. 17. cikkében tárgyalt *közös és elháríthatatlan tévedés (error*

³² POPA: *Ipoteza...*, i. m., 219.

³³ *Uo.*, 212–213.

³⁴ PÁL: i. m., 59–70., POPA: *Ipoteza...*, i. m., 203; Dan CHIRICĂ: *Considerații critice referitoare la Decizia ICCJ nr. 24/2017 de soluționare a recursului în interesul legii formând obiectul dosarului nr. 1699/1/2017*, <https://www.juridice.ro/essentials/2332/consideratii-critice-referitoare-la-decizia-iccj-nr-24-2017-de-solutionare-a-recursului-in-interesul-legii-formand-obiectul-dosarului-nr-1699-1-2-017> (letöltés ideje: 2021. 07. 19.)

³⁵ Legfelsőbb Semmitő és Ítélszék 2017/24-es határozat, 43. pont.

³⁶ *Uo.*, 45. pont.

³⁷ *Uo.*, 51. pont.

communis facit ius) elv speciális esete. Újabban azonban rámutattak az Rptk. 1309. cikkének (2) bekezdésében szabályozott látszaton alapuló képviselő lényeges eltéréseire a főszabálytól. Így, a látszaton alapuló képviselő esetén a tévedés nem kell közös és legyőzhetetlen legyen, a törvény csak jogos tévedésről beszél („okkal feltételezhette”). Ugyanakkor, a közös és elháríthatatlan tévedés tényállásának megállapítása esetén a bíróság a körülmények figyelembevételével határoz, hogy a megkötött jogügyletet érvényesíti-e, ezzel szemben, ha teljesülnek a látszaton alapuló képviselő feltételei, a bíróságnak kötelezően érvényesnek kell nyilvánítania az álképviselő által kötött jogügyletet. Végül, a közös és elháríthatatlan tévedés alapelv alkalmazása esetén nem szükséges, hogy a látszat megteremtésében részt vegyen az a személy, akinek valamilyen minőséget tulajdonít a látszat, miközben a látszaton alapuló képviselő alapvető feltétele az álképviselt magatartása a látszat megteremtéséhez.³⁸

Ebből a megállapításból rögtön felvetődik a kérdés, hogy amennyiben nem nyer bizonyítást a látszaton alapuló képviselő, hivatkozhat-e a harmadik személy a közös és elháríthatatlan tévedésre (pl. mert a képviselt magatartása nem járult hozzá a látszat megteremtéséhez). Ionuț-Florin Popa szerint a jogalkotó nyilvánvalóan ki akarta vonni a látszaton alapuló képviselőt a közös és elháríthatatlan tévedés általánosabb esete alól, és csak abban az esetben védi a jóhiszemű szerződő felet, ha tévedése a képviselt magatartásának is betudható.³⁹ Véleményem szerint konkrét tiltó rendelkezés hiányában, *de plano* nem kizárt ebben az esetben sem a közös és elháríthatatlan tévedésre való hivatkozás, tekintettel arra, hogy az Rptk. 17. cikke egy általános szabály, amelynek célja éppen a jóhiszemű szerződő fél védelme. A jogalkotó a látszaton alapuló képviselő és az álképviselő különös szabályainál egyszerűbb követelményeket támaszt, mint a közös és elháríthatatlan tévedés, ezáltal pedig nem kizárni akarja ezeket az eseteket az általános szabály alól, hanem éppen annak akar könnyebb érvényt szerezni.

Végül megjegyezzük, hogy amennyiben a látszaton alapuló képviselő szabályai mentén nem sikerül érvényt szerezni az álképviselő által megkötött szerződésnek, ez még kötheti az álképviseltet abban az esetben, ha teljesülnek a megbízás nélküli ügyvitel feltételei (Rptk. 1330. és köv. cikkek). Ugyanakkor, ha nem teljesülnek a megbízás nélküli ügyvitel feltételei, de az álképviselő eljárása során állt bizonyos költségeket vagy viselt ebből származó következményeket, és a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint kérheti ezek megtérítését az álképviselttől.⁴⁰

³⁸ POPA: *Ipoteza...*, i. m., 210.

³⁹ *Uo.*

⁴⁰ DEAK, MIHAI, POPESCU: i. m., 287.

Irodalomjegyzék

1. BODZÁSI Balázs: *Az álképviselő szabályozása a hatályos és az új Polgári Törvénykönyvben*, Jogtudományi Közlöny, 2012/10, 398–408.
2. Gabriel BOROI, Carla Alexandra ANGHELESCU: *Curs de drept civil. Partea generală*, Hamangiu, București, 2012.
3. Dan CHIRICĂ: *Considerații critice referitoare la Decizia ICCJ nr. 24/2017 de soluționare a recursului în interesul legii formând obiectul dosarului nr. 1699/1/2017*, <https://www.juridice.ro/essentials/2332/consideratii-critice-referitoare-la-decizia-iccj-nr-24-2017-de-solutionare-a-recursului-in-interesul-legii-formand-obiectul-dosarului-nr-1699-1-2017>.
4. Dan CHIRICĂ: *Condițiile de validitate, proba și durata reprezentării convenționale*, Revista Română de Drept Privat, 2019/2, 154–170.
5. Doru COSMA: *Teoria Generală a actului juridic civil*, Editura Științific, București, 1969.
6. Francisc DEAK, Lucian MIHAI, Romeo POPESCU: *Tratat de drept civil. Contracte speciale. Vol. II* (5. kiadás), Universul Juridic, București, 2021.
7. Honoria DUMITRESCU: *Reprezentarea* = BAIAS, Flavius-Antoniou (szerk.), *Noul Cod civil. Comentariu pe articole* (2. kiadás), C.H. Beck, București, 2014.
8. PÁL Előd: *A részvénytársasági vezető tisztségviselő megbízásának megszűnése egy román jogegységi határozat tükrében*, Erdélyi Jogélet, 2020/1, 59–70.
9. Liviu POP, Ionuț-Florin POPA, Stelian Ioan VIDU: *Curs de drept civil. Obligațiile*, Universul Juridic, București, 2015.
10. Ionuț-Florin POPA: *Limitele reprezentării voluntare și opozabilitatea*, Revista Română de Drept Privat, 2018/2, 87–105.
11. Ionuț-Florin POPA: *Ipoteza falsus procurator*, Revista Română de Drept Privat, 2019/2, 193–220.
12. Dan Andrei POPESCU: *Abstracțiunea reprezentării voluntare și funcția de circulație a actelor*, Revista Română de Drept Privat, 2019/2, 221–295.
13. Tudor Vlad RĂDULESCU: *Promisiunea faptei alteia* = Mădălina AFRĂSINEI; Mona Lisa BELU-MAGDO, Alexandru BLEOANCĂ (szerk.), *Noul Cod civil: comentarii, doctrină, explicații, Vol. III.*, Hamangiu, București, 2012.
14. Valeriu STOICA: *Despre puterea de reprezentare*, Revista Română de Drept Privat, 2019/2, 27–54.
15. VÉKÁS Lajos: *A szerződés általános szabályai* = VÉKÁS Lajos (szerk.), *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez*, Complex Kiadó, Budapest, 2008.